

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА

ЧИЧИНА ОЛЬГА АНДРІЇВНА

УДК 339.9:620.91

**ЕНЕРГЕТИЧНІ РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор географічних наук, професор,
Голіков Артур Павлович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
Міністерства освіти і науки України,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
Румянцев Анатолій Павлович
Київський економічний інститут менеджменту
Міністерства освіти і науки України,
завідувач кафедри менеджменту
зовнішньоекономічної діяльності

кандидат економічних наук,
Підчоса Олександр Васильович
Інститут міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
Міністерства освіти і науки України,
асистент кафедри міжнародних фінансів

Захист дисертації відбудеться «30» червня 2017 р. о 10 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.051.25 в Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 6, ауд. 234.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна за адресою: 61022, м. Харків, площа Свободи, 4.

Автореферат розісланий « » травня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради
кандидат економічних наук, доцент

Н. І. Гончаренко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасний стан розвитку світового господарства, а саме, перехід від індустріальної епохи до епохи інформатизації та автоматизації, об'єктивно свідчить про становлення нової архітектури міжнародних відносин, у яких вагоме місце займають питання видобутку, споживання та торгівлі природно-енергетичними ресурсами.

Екстенсивне використання енергетичних ресурсів у ХХ – на початку ХХІ ст. призвело до глобальної енергетичної кризи, що проявляється як світовий енергетичний дисбаланс та має десятки негативних наслідків. Тільки невелика група країн світу може забезпечити потреби власного енергетичного потенціалу, а інші країни є залежними й вимагають спільних зусиль для досягнення енергобалансу. Через це сформувалася нова модель енергозабезпечення світового господарства, що зумовлює необхідність подальшого розвитку та розробки нового механізму забезпечення глобальної енергетичної безпеки з урахування особливостей національних економік країни світу. Основним орієнтиром використання енергетичних ресурсів у ХХІ ст. має стати науково-технологічний потенціал, який реалізується в нарощуванні обсягів використання відновлювальних джерел енергії та енергоефективних технологій, що дозволить оптимізувати співвідношення між світовим виробництвом та споживанням енергетичних ресурсів.

Дослідженню проблем, пов'язаних із впливом використання енергетичних ресурсів на сучасний стан світового господарства, присвячено роботи багатьох вітчизняних вчених: О. Білоруса, О. Брагінського, Б. Буркинського, В. Бурлака, О. Власюка, С. Войтка, Є. Воробйова, М. Гнідого, А. Голікова, Б. Губського, О. Довгаль, В. Микитенко, Ю. Макогона, А. Румянцева, О. Павленка, О. Підчоси, А. Філіпенка, С. Якубовського та інших, які приділили достатню увагу не лише вивченню світових енергетичних ресурсів, а й дослідженню глобальних викликів сучасності.

За останні роки дослідження енергетичних ресурсів та їх вплив на світовий розвиток стали предметом уваги і зарубіжних учених, зокрема М. Алатані, Дж. Брауна, П. Джеймса, Дж. Макліна, Дж. Мітчела, В. Ноуланда, Ф. Парра, Дж. Пейна, Р. Робертсона, Р. Скотта, Д. Стерна, Ф. Тревіза, Д. Чемпмена та інших.

Основні ж положення, що визначають загальні теоретико-методологічні основи глобалізаційних процесів і розвитку світового господарства, базуються на концепціях провідних представників економічної думки, а саме: Р. Арона, Б. Баласса, Д. Мітрані, Р. Нурксе, М. Портера, В. Репке, Р. Робертсона, Я. Тінбергена тощо.

Незважаючи на глибину сучасних наукових розробок, пов'язаних із особливостями використання енергетичних ресурсів, що свідчать про їх особливий вплив на стан світового господарства, недосконалість практики формування світового енергетичного балансу вказує на необхідність подальшого вдосконалення теоретико-методологічних і науково-практичних основ їх ефективного використання для забезпечення енергетичної безпеки національних економік у сучасному світовому господарстві, враховуючи особливості економічного розвитку національних економік. Це обумовило вибір теми дисертаційної роботи, визначило мету та завдання дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематики науково-дослідної роботи кафедри міжнародних економічних відносин Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Трансформація міжнародних економічних відносин в епоху глобалізації» (№ державної реєстрації 0113U001401), «Глобалізація та регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин» (№ державної реєстрації 0116U001990), в межах яких проведено дослідження впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства з урахування особливостей розвитку національних економік (довідка № 4002/21 від 06.03.2017 р.).

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних засад дослідження впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства та розробка науково-практичних рекомендацій щодо формування глобальної енергетичної безпеки й механізму забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору.

Для досягнення поставленої мети сформульовано та вирішено наступні завдання:

- розробити систему чинників впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства в умовах глобальних викликів сучасності;
- узагальнити теоретичні підходи дослідження енергетичних ресурсів у глобальному економічному середовищі;
- систематизувати методичні підходи щодо дослідження енергетичних ресурсів у системі складових розвитку світового господарства;
- дослідити сучасний стан забезпечення світової економіки енергетичними ресурсами в умовах існування глобальних викликів;
- удосконалити концептуальні засади формування енергетичного балансу країн світу в сучасних умовах;
- провести факторний аналіз впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країн в умовах глобалізації;
- проаналізувати сучасний стан та тенденції використання енергетичних ресурсів України в умовах глобалізації;
- ідентифікувати стратегічні пріоритети реформування енергетичної політики України;
- запропонувати механізм забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору.

Об'єктом дослідження є процес використання енергетичних ресурсів у системі світового господарства.

Предмет дослідження – науково-методичні розробки та практичні рекомендації щодо дослідження енергетичних ресурсів як складової розвитку світового господарства з метою підвищення ефективності їх споживання та забезпечення глобальної енергетичної безпеки (світового енергетичного балансу).

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань дослідження при виконанні дисертаційної роботи використовувалися сучасні наукові методи. Зокрема, загальнонаукові та спеціальні методи аналізу економічних явищ і процесів, а саме: системний підхід (для структурування елементів впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства – п. 1.1); аналіз та синтез для (для систематизації чинників світового господарства - п. 1.2); статистичні методи (для аналізу енергетичного потенціалу світового господарства та України – п. 2.1.,

2.3); комплексний аналіз (для формування механізму забезпечення глобальної та національної енергетичної безпеки – п. 1.3); економіко-математичне моделювання (для факторного аналізу впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країн в умовах глобалізації – п. 2.2); тренд-аналіз (при визначенні перспектив та основних тенденцій використання енергетичних ресурсів – п. 3.1, 3.2); індукції та дедукції (для розробки механізму адаптації України до світового енергетичного простору – п. 3.3.); графічний і табличний - для побудови графічних зображень і наочної демонстрації одержаних результатів – розділи 1, 2, 3).

Інформаційну базу дослідження становлять матеріали й аналітичні звіти міжнародних організацій (ЮНІДО, ОПЕК, МЕА, МВФ, ОЕСР, Європейської комісії) та аналітичних агенцій (British Petroleum, U. S. Energy Information Administration, International Energy Agency та Organization of the Petroleum Exporting Countries), законодавчі акти та нормативні документи Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, публікації з питань видобутку, споживання енергетичних ресурсів, енергетичної безпеки українських й іноземних авторів, офіційні матеріали Державної служби статистики України, матеріали офіційних сайтів міжнародних громадських організацій у сфері енергетики.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у дослідженні теоретичних засад впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства, розкритті форм і механізмів забезпечення глобальної енергетичної безпеки, а також обґрунтуванні ключових напрямів адаптації України до світового енергетичного простору в умовах глобальних викликів.

Конкретні наукові результати, що розкривають особистий внесок автора у розробку досліджуваної проблеми, і характеризують наукову новизну роботи, полягають у наступному:

уперше

- систематизовано елементи впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства в умовах глобальних викликів за критерієм умов їхнього використання: внутрішні (національні економіко-географічні умови, а саме освоєність і заселеність території, транспортні умови, вимоги з охорони навколишнього середовища, особливості законодавства, нормативи, технічні правила) та зовнішні (тренди світового господарства, а саме нестійкість світових цін, зростаючий світовий попит, дисбаланс світових енергозапасів, тенденції екологічної політики, політична нестабільність та природні катаклізми, залежність від іноземного інвестування тощо), що дало змогу виявити основні індикатори впливу енергетичних ресурсів на глобальну та національну економіки;

удосконалено:

- теоретичні основи дослідження енергетичних ресурсів як складової світового господарства, а саме визначено фактори впливу в енергетичній сфері в умовах глобалізації, які, на відміну від існуючих, мають різну природу з урахуванням основних тенденцій розвитку світового господарства (ресурсні, економічні, науково-технічні, політико-правові, міжнародні);

- методичний інструментарій соціально-економічної діагностики впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країн світу за рахунок використання економіко-математичного моделювання (кореляційно-регресійного аналізу) у форматі ключових моніторингових параметрів (ВВП на душу населення та енергоємність

ВВП) на основі наявності однорідної сукупності країн, що дало змогу визначити взаємозалежність основних елементів впливу енергетичних ресурсів і показників економічного розвитку країн за трьома групами й розробити відповідні рекомендації щодо забезпечення енергетичного балансу цих груп країн із урахуванням особливостей їх економічного розвитку;

дістало подальшого розвитку:

- концептуально-стратегічні засади формування енергетичного балансу країн світу в сучасних умовах, а саме розроблено концептуальну схему забезпечення глобальної енергетичної безпеки, яка, на відміну від існуючих, має бути спрямована на досягнення транспарентності, передбачуваності та стабільності функціонування глобального енергетичного ринку, мобілізацію й визначення цільових орієнтирів спрямування інвестиційних потоків в енергетичну сферу, підвищення енергоефективності економік і створення засад для формування екологічної безпеки енергетичного сектору, подолання енергетичної бідності певної групи країн світу, а також диверсифікацію світового енергетичного ринку на основі фундаментальних принципів сучасної енергетичної політики - доступності, достатності й допустимості;

- організаційно-економічні засади дослідження енергетичної політики України в умовах глобальних викликів, а саме розроблено механізм забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору, який на основі здійснення моніторингу енергетичної безпеки, обліку основних загроз і рівня безпеки, визначення очікуваних втрат і їх кількісної оцінки, науково-методичного забезпечення вирішення проблем енергетичної безпеки тощо передбачає впровадження комплексу заходів щодо реалізації стратегії енергетичної безпеки на макрорівні;

- обґрунтування науково-практичних рекомендацій щодо заходів забезпечення енергетичної безпеки України в контексті її євроінтеграційного курсу, які, на відміну від існуючих, систематизовані за двома групами – короткострокові (подальше запровадження заходів з енергоефективності та енергозбереження, прийняття та виконання належного законодавства, спрямованого на імплементацію в Україні директив та регламентів ЄС відповідно до членства України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства, диверсифікація постачальників імпорту енергоресурсів, посилення відповідальності органів влади та суб'єктів господарювання) та довгострокові (розвиток відновлювальної енергетики, залучення інвестицій у розвиток «енергетичних» НДДКР з імплементацією нових технологій у видобуток, переробку та споживання енергетичних ресурсів, нарощування видобутку власних енергетичних ресурсів), і мають призвести до істотних змін в енергетичному балансі країни, суттєво підвищити рівень конкурентоспроможності вітчизняної економіки на міжнародному рівні та покращити показники її зовнішньоторговельного балансу.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що викладені автором у дисертаційній роботі теоретичні положення та практичні рекомендації створюють основу для досліджень впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства й можуть бути використані при розробці заходів енергетичної політики країн світу. Основні результати дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних механізмів, заходів і пропозицій та використано в практиці державного регулювання.

Науково-практичні розробки та рекомендації дисертаційної роботи впроваджено в аналітичну діяльність, та стратегічне планування у сфері розвитку енергетичної політики країни та поточній діяльності відділу Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг у Харківській області (довідка №126-06/03 від 06.03.2017 р.), аналітичну роботу щодо розробки програм розвитку паливно-енергетичного комплексу регіону та програм із енергоефективності й конкурентоспроможності Управління паливно-енергетичного комплексу Харківської обласної державної адміністрації (довідка №04/405 від 10.03.2017 р.), діяльність щодо розширення міжнародного співробітництва в галузі енергоефективності та енергозбереження – Департаменту міжнародного співробітництва Харківської міської ради (довідка № 234/01-01-21 від 10.03.2017 р.), а також використано при розробці нових енергетичних технологій підприємством «ЕНЕРГО-СПЕКТР» ХОО ВОІ «СОІУ» (довідка № 1411/07-03 від 07.03.2017 р.).

Результати та висновки дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі факультету міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна при викладанні курсів «Міжнародні економічні відносини», «Економіка України та зовнішньоекономічні зв'язки» (довідка № 4002/20 від 06.03.2017 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі наукові положення, які викладені в дисертації й виносяться на захист, одержані автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дисертаційної роботи пройшли апробацію на наукових і науково-практичних конференціях, серед яких: III Міжнародна науково-практична заочна конференція «Міжнародні відносини в умовах XXI ст.: сучасна теорія і практика» (12 лютого 2013 року, м. Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка); Міжнародна науково-практична інтернет-конференція «Стратегії глобальної конкурентоспроможності соціально-економічного виміру» (27 березня 2014 р., м. Черкаси, Черкаський державний технічний університет); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан розвитку економічних та інноваційно-інвестиційних процесів у країнах СНД» 4-5 квітня 2014 року, м. Одеса, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова); IX Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (4 квітня 2014 року, м. Харків, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна); Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих учених «Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (24 квітня 2014 року, Чернівці, Чернівецький національний університет); IV Міжнародна науково-практична заочна конференція «Міжнародні відносини в умовах XXI ст.: сучасна теорія і практика» (3 лютого 2015 року, м. Львів, Львівський національний університет імені Івана Франка); X Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (4 квітня 2015 року, м. Харків, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасний стан розвитку економічних та інноваційно-інвестиційних процесів у країнах СНД» (4-5 квітня 2015 року, м. Одеса, Одеський національний університет імені

І.І. Мечникова); Підсумкова міжнародна науково-практична конференція «Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку» (25-26 грудня 2015 року, м. Львів, ГО «Львівська економічна фундація»).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 19 наукових праць загальним обсягом 4,1 д.а., із них: 7 статей у спеціалізованих фахових виданнях (у тому числі 1 – у закордонному періодичному виданні), 12 – в інших виданнях.

Структура і обсяг роботи. Дисертаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 221 сторінку друкованого тексту, обсяг основної частини – 191 сторінка друкованого тексту. Робота містить 39 рисунків, 22 таблиці, 8 додатків, список використаних джерел налічує 208 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, сформульовано мету та завдання дослідження, визначено об'єкт, предмет і методи дослідження, зазначено наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації.

У першому розділі «**Теоретико-методичні засади дослідження енергетичних ресурсів в умовах глобальних викликів**» розроблено систему чинників впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства в умовах глобальних викликів сучасності; узагальнено теоретичні підходи дослідження енергетичних ресурсів у глобальному економічному середовищі; систематизовано методичні підходи щодо дослідження енергетичних ресурсів у системі складових розвитку світового господарства.

На основі теоретичного узагальнення існуючих концепцій та теорій міжнародної торгівлі (новітня концепція «екологічних переваг» Р. Агілера, К. Ачер, Ругерро Бетані, С. Батачая, М. Десольт, Л. Кагон, А. Джонсон, М. Рогнер, Х. Вагнер; концепція «екологічного маркетингу»; теорія «енергоефективного споживання ресурсів» А. Гонтау, В. Леонтьєв, М. Кастельз, Б. Баді, П. Стивенс, О. Тоффлер, Д. Медоуз, Дж. Форестер, Г. Хоттелінг; теоретико-методологічні положення класифікації джерел енергії таких провідних вітчизняних учених, як В. Дудюк, Р. Колісник, Ю. Котиков, Т. Мусієнко, С. Нараєвський, А. Прокіп, О. Руда; теорія порівняльної переваги (Д. Рікардо, 1817 р.), факторна теорія міжнародної торгівлі (Е. Хекшер, 1919 р.; Б. Олін, 1924 р.) та «нова» теорія міжнародної торгівлі (П. Кругман, 1979) встановлено складність та багатогранність вивчення питання енергетичної безпеки, що стало підґрунтям для формування нової концепції економічної оцінки енергетичних ресурсів як економічного фактора, теоретична основа якої базується на методах моделювання впливу енергетичних ресурсів на макроекономічні показники розвитку країни, що знайшло відтворення в модельно-інформаційному комплексі таких вітчизняних учених як Г.М. Крижанівський, В.І. Вейць, Е.А. Руссаковський, А. Є. Пробст та іноземних дослідників, серед яких: Г. Голдштейн, Й. Дікман, М. Джефферсон, Т. Йоханссон, К. Кемферт, Г. Марковіц, У. Ремме, М. Штрубеггер.

Дослідження наукових поглядів сучасних вітчизняних (Д. Богиня, Г. Волинський, В. Геєць, Є. Сухін, О. Рябчин, Є. Єнько, О. Сердюченко, О. Пустовойт, Л. Федулова, М. Якубовський) та зарубіжних учених (Р. Агілера, К. Ачер, Ругерро

Бетані, С. Батачая, М. Десольт, Л. Кагон, А. Джонсон, М. Рогнер, Х. Вагнер) показало виняткову важливість впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства в умовах глобальних викликів, що стало підґрунтям для авторської систематизації елементів впливу за критерієм умов їхнього використання на внутрішні (національні економіко-географічні умови, а саме, освоєність і заселеність території, транспортні умови, вимоги з охорони навколишнього середовища, особливості законодавства, нормативи, технічні правила) та зовнішні (тренди світового господарства, а саме нестійкість світових цін, зростаючий світовий попит, дисбаланс світових енергозапасів, тенденції екологічної політики, політична нестабільність та природні катаклізми, залежність від іноземного інвестування тощо), що дало змогу виявити основні індикатори впливу енергетичних ресурсів на глобальну та національну економіки.

Узагальнення теоретичних підходів дослідження енергетичних ресурсів в умовах глобальних викликів уможливило обґрунтування того факту, що енергетичні ресурси стали не лише відтворенням технологічного та соціального розвитку, а й фактором розвитку економіки країни завдяки ефективному механізму їх виробництва, розподілу та споживанню. Під час дослідження виділено основні фактори впливу на стабільність національних енергоринків в умовах глобалізації та обґрунтовано, що при розробці енергетичних стратегій розвитку країн, побудові прогнозів розвитку впливу енергетичних ресурсів необхідно враховувати вплив вищезазначених факторів у контексті глобальних викликів сучасності.

Визначено, що основні фактори впливу в енергетичній сфері, які мають різну природу з врахуванням основних тенденцій розвитку світового господарства (ресурсні, економічні, науково-технічні, політико-правові, міжнародні) формують сукупність взаємодоповнюючих чинників та загострюють дисбаланс енергетичних ресурсів, що негативно впливає на стабільність у світі.

Отже, у ході дослідження зроблено висновок, що систематизація теоретичних підходів щодо дослідження енергетичних ресурсів у системі світового господарства створює науково-методичні передумови дослідження енергетичних ресурсів в умовах глобальних викликів та зумовлює необхідність розробки новітніх підходів до аналізу впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країн і визначення організаційно-економічних засад формування механізму забезпечення енергетичної безпеки країн світу.

У другому розділі **«Роль енергетичних ресурсів у глобальному та національному розвитку»** досліджено сучасний стан забезпечення світової економіки енергетичними ресурсами в умовах існування глобальних викликів; удосконалено концептуальні засади формування енергетичного балансу країн світу в сучасних умовах; проведено факторний аналіз впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країн в умовах глобалізації.

В умовах зростання взаємозв'язку і взаємозалежності економік країн і скорочення забезпеченості світової економіки природно-сировинними ресурсами, розвиток світового господарства все більше залежить від вирішення глобальної проблеми забезпеченості енергетичною сировиною.

У результаті аналізу встановлено, що незважаючи на зниження показників споживання та стрімке падіння цін на нафту у 2015 р., нафта залишається домінуючим енергоносієм (33% сумарного енергоспоживання) та попит збільшився на 1,9% у

2015р. Стабільними є частки газу (24%), хоча падіння цін на нафту зумовило зниження цін на природний газ, а попит на газ збільшився на 1,7%. Натомість попит на вугілля, у зв'язку з ціновими змінами й урядовими заходами, спрямованими на захист доквілля, знизився на 1,8%, але у глобальному споживанні енергоресурсів частка вугілля залишається значною - 30%.

У ході дослідження зроблено висновок, що сланцева революція у США стала драйвером зростання видобутку природного газу у світі. Таким чином, США, після того, як у 2009 р. за показником видобутку природного газу потіснили з першого місця Росію, залишаються лідером з видобутку цього виду палива. Обґрунтовано, що збільшення обсягів видобутку нафти (на 3,2 у 2015 р.) є проявом інерційного ефекту вагомих капіталовкладень у нафтову галузь протягом 2009-2015 рр.

За результатами аналізу загроз, що існують у межах енергетичного сектору, вдосконалено концептуальні засади формування енергетичного балансу країн світу та запропоновано можливі шляхи їх подолання та формування виваженої політики глобальної енергетичної безпеки, враховуючи при цьому, що енергетичний баланс багатьох країн світу – основа безпеки, як у його прибутковій частині, так і в частині видатків, що дозволило розробити концептуальну схему забезпечення глобальної енергетичної безпеки, яка має бути спрямована на досягнення транспарентності, передбачуваності й стабільності функціонування глобального енергетичного ринку, мобілізацію й визначення цільових орієнтирів спрямування інвестиційних потоків в енергетичну сферу, підвищення енергоефективності економік і створення засад для формування екологічної безпеки енергетичного сектору, подолання енергетичної бідності певної групи країн світу, а також диверсифікацію світового енергетичного ринку на основі фундаментальних принципів сучасної енергетичної політики: доступності, достатності й допустимості, у межах якої запропоновано систему заходів щодо забезпечення енергетичного балансу країн світу та формування глобальної енергетичної безпеки (рис. 1).

У ході дослідження здійснено оцінку впливу енергетичних ресурсів на розвиток національних економік країн.

З метою обґрунтування пріоритетів розвитку та формування стратегій енергетичної безпеки для кожної групи країн побудовано моделі взаємозалежності енергоємності ВВП як основного моніторингового показника, та індикаторів впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країни, таких як ВВП на душу населення, виробництво енергоресурсів на душу населення, споживання енергоресурсів на душу населення, імпорт енергоресурсів на душу населення, виробництво промислової продукції на душу населення, експорт енергоресурсів на душу населення й імпортна квота енергетичних ресурсів.

Модель залежності енергоємності ВВП від індикаторів впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країни має наступний стандартизований вигляд:

$$t_y = -0,23t_{x_1} + 0,57t_{x_2} + 0,82t_{x_3} - 0,04t_{x_4} - 0,04t_{x_5} - 0,26t_{x_6} + 0,05t_{x_7} \quad (1)$$

Стандартизований вигляд моделі залежності споживання енергоресурсів на душу населення від індикаторів впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країни:

$$t_y = 0,34t_{x_1} + 0,67t_{x_2} + 0,82t_{x_3} + 0,13t_{x_4} + 0,42t_{x_5} + 0,05t_{x_6} - 0,19t_{x_7} \quad (2)$$

Рис. 1. Концептуальна схема забезпечення глобальної енергетичної безпеки*

*Розроблено автором.

Зіставлення рангів факторів моделі*

<i>Вплив на енергоємність ВВП</i>		
	Стандартизовані коефіцієнти	Ранг фактора
ВВП/душу населення, дол. США	-0,23	4
виробництво енергоресурсів/ душу населення,т	0,57	2
споживання енергоресурсів/душу населення,т	0,82	1
імпорт енергоресурсів на душу населення, дол. США	-0,04	7
виробництво промислової продукції на душу населення, дол. США	-0,04	6
експорт енергоресурсів на душу населення, дол. США	-0,26	3
імпортна квота енергетичних ресурсів, %	0,05	5
<i>Вплив на споживання енергоресурсів на душу населення</i>		
ВВП/душу населення, дол. США	0,34	4
виробництво енергоресурсів/ душу населення,т	0,67	2
енергоємність ВВП, т/1000 дол. США	0,82	1
імпорт енергоресурсів на душу населення, дол. США	0,13	5
виробництво промислової продукції на душу населення, дол. США	0,42	3
експорт енергоресурсів на душу населення, дол. США	0,05	6
імпортна квота енергетичних ресурсів, %	-0,19	7

*Розраховано автором

За результатами проведених розрахунків зроблено висновок, що для досліджуваних у моделі країн з різним рівнем розвитку і споживанням енергоресурсів на стан енергоринку істотний вплив мають результативні фактори. Так у групі промислово розвинених країн-імпортерів енергетичних ресурсів на зміну такої факторної ознаки як імпортна квота впливають зміни ВВП, виробництва енергоресурсів на душу населення й імпорт енергетичних ресурсів. У групі країн з середнім рівнем доходу на зміну тієї ж результуючої впливають інші чинники: споживання енергетичних ресурсів, імпорт ресурсів й експорт на душу населення. У країнах з низьким рівнем доходу імпортна квота змінюється під впливом виробництва власних енергетичних ресурсів, зміни обсягів імпорту енергетичної сировини і при зміні енергоємності ВВП.

Стосовно такої результативної ознаки як енергоємність ВВП, встановлено наступне: країни з високим рівнем доходу пов'язують зміни енергоємності ВВП зі змінами виробництва і споживання енергоресурсів на душу населення. Енергоємність ВВП другої групи країн залежить від змін виробництва, споживання енергетичних ресурсів на душу населення і сукупного експорту продукції. Зміни енергоємності ВВП у розмірі 33% країн з низьким рівнем доходу викликано зміною обсягів імпорту енергоресурсів.

За результатами проведених розрахунків доведено, що результативна ознака – споживання енергетичних ресурсів на душу населення – змінюється в розвинених країнах під впливом змін виробництва енергоносіїв і енергоємності ВВП; у країнах з середнім рівнем доходу – під впливом змін ВВП, імпорту енергоносіїв, виробництва промислової продукції та експорту країн; у країнах із низьким рівнем доходу – під

впливом змін ВВП, виробництва та імпорту енергоносіїв, виробництва промислової продукції та експорту.

Отже, зроблено висновок, що процеси глобальної трансформації світового енергетичного простору характеризують зміни в національній економіці країн загалом та її форматі присутності на світовому енергетичному ринку, зокрема. Результати аналізу підтвердили суттєву залежність показників імпортової квоти і таких факторних ознак, як ВВП на душу населення, обсяг виробництва енергоресурсів на душу населення, обсяг імпорту енергоресурсів на душу населення, що зумовлює необхідність удосконалення організаційно-економічних засад формування політики енергетичної безпеки країн з урахуванням впливу екзогенних й ендемогенних факторів.

У третьому розділі **«Перспективи використання енергетичних ресурсів України в умовах глобальних викликів»** визначено тенденції використання енергетичних ресурсів України в умовах глобалізації; ідентифіковано стратегічні пріоритети реформування енергетичної політики України; запропоновано механізм використання енергетичних ресурсів країни в контексті адаптації України до світового енергетичного простору.

Під час дослідження встановлено основні виклики та завдання, що стоять перед Україною для забезпечення енергетичної безпеки країни і її адаптації до світового енергетичного простору. Використання науково-методичного інструментарію дозволило визначити, що Україна найбільш залежна від високого показника енергоємності ВВП, але у короткостроковому прогнозі необхідно сконцентрувати увагу на диверсифікації джерел постачання енергоресурсів та впровадженні енергоефективних методів і технологій споживання, а в довгостроковому вимірі – на підвищенні інвестиційної привабливості видобутку енергетичних ресурсів із значним зниженням собівартості споживання та розвитку ВДЕ.

На основі запропонованої концептуальної схеми формування енергетичної безпеки країни в умовах глобальних викликів ідентифіковано стратегічні пріоритети реформування енергетичної політики України, серед яких: підвищення рівня диверсифікації джерел постачання та технологій енергетичних ресурсів, створення ринкових механізмів в енергетичному секторі (забезпечення прозорості господарської діяльності, конкуренції та їх демонополізація), інтеграція енергетичного сектору України до енергетичних ринків ЄС та системи європейської безпеки; підвищення енергоефективності та енергозбереження, розвиток відновлювальної та ядерної енергетики, гармонізація та реалізація екологічного законодавства та створення умов для надійного енергозабезпечення та транзиту енергоресурсів територією України.

З метою удосконалення організаційно-економічних засад дослідження енергетичної політики України в умовах глобальних викликів у ході дослідження розроблено механізм забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору, який на основі здійснення моніторингу енергетичної безпеки, обліку основних загроз і рівня безпеки, визначення очікуваних втрат і їх кількісної оцінки, науково-методичного забезпечення вирішення проблем енергетичної безпеки тощо передбачає впровадження комплексу заходів щодо реалізації стратегії енергетичної безпеки на макорівні (рис. 2).

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ ДО ГЛОБАЛЬНОГО ЕНЕРГЕТИЧНОГО ПРОСТОРУ

Членство в організаціях системних операторів мереж ENTSO-E (електроенергія) і ENTSO-G (газ)

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ

гарантування енергетичної незалежності

створення
стратегічного резерву:

нафти та
нафтопродуктів за 90-

природного газу
на базі українських ПСГ

ядерного палива з
урахуванням
диверсифікації його
постачальників

вугілля з
урахуванням потреб
вугільної промисловості

Здійснення заходів на національному та місцевих рівнях з енергозбереження та енергоефективності

Впровадження програми корпоративного управління НАК «Нафтогаз України»

Незалежність від політичного впливу компанії

Забезпечення тотального обліку споживання всіх видів енергетичних ресурсів на всьому ланцюгу від «виробника до споживача»

Встановлення лічильників

Складення щорічного та щомісячного прогнозних енергетичних балансів

Оптимізація планування господарської діяльності підприємств

Поліпшення умов імпорту природного газу з ЄС

Скасування бар'єрів для приватних компаній

Розвиток оптової торгівлі газом

Модернізації української ГТС

Розвиток відновлювальної енергетики

Імплементація норм законів “Про НКРЕКП”, “Про ринок електричної енергії”, “Про ринок природного газу”

Посилення контролю за ціноутворенням

Забезпечення балансу інтересів між виробниками, споживачами та державою

Удосконалення підзаконних нормативно-правових актів

Забезпечення ефективного функціонування ринку природного газу

Покращення системи оподаткування видобутку вуглеводнів

Прийняття нової редакції Кодексу про надра

Прийняття нових Правил розробки родовищ нафти та газу

Становлення конкурентного середовища на базі ліберальних цінностей, ринкового ціноутворення та прозорого й ефективного державного регулювання за принципами ЄС

Рис. 2. Механізм забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору* *Розроблено автором

За результатами факторного аналізу обґрунтовано першочергові орієнтири, на які необхідно звернути увагу у короткостроковому вимірі та визначено наступні цілі у сфері енергетичної політики:

- прийняття та виконання належного законодавства, спрямованого на імплементацію в Україні директив та регламентів ЄС відповідно до членства України в Договорі про заснування Енергетичного Співтовариства;
- забезпечення прозорості та передбачуваності державної політики, що стимулюватиме іноземних інвесторів до вкладення капіталів у енергетичний сектор України;
- посилення відповідальності органів влади та суб'єктів господарювання;
- розробка стратегії модернізації енергосистеми та її ефективна імплементація, продовження диверсифікації джерел постачання енергоносіїв, а також створення стратегічного енергетичного резерву;
- забезпечення енергетичної самодостатності шляхом зменшення залежності від імпорту енергоносіїв через стимулювання власного видобутку паливно-енергетичних ресурсів (насамперед, природного газу та вугілля);
- формування енергоефективної свідомості громадян України шляхом подальшого скорочення споживання традиційних видів палива та переходу на енергозберігаючі технології.

У ході дослідження обґрунтовано пріоритетні завдання щодо забезпечення енергетичної незалежності України. Зокрема, йдеться про подальшу диверсифікацію джерел енергії та шляхів їх постачання, створення стратегічних резервів, підвищення рівня видобутку енергоресурсів, скорочення рівня їх споживання й ефективне використання, розвиток конкурентних і прозорих ринків електроенергії та теплової енергії, природного газу, вугілля, нафти та нафтопродуктів, забезпечення надійного функціонування енергетичної інфраструктури, з урахуванням захисту критичних об'єктів, а також інвестування в розбудову енергетичної інфраструктури та «енергетичні» НДДКР.

У результаті дослідження розроблено науково-практичну базу стратегії енергетичної безпеки України, що має втілюватись у життя на базі адаптовано до ринкових умов механізму, зокрема, мінімальний пакет державних заходів, виконання яких стимулюватиме повноцінне входження економіки України до світового енергетичного ринку та наблизить українську економіку до макроекономічного еквілібріуму, має містити:

- подальшу інтеграцію енергетичних ринків України через кооперацію з ЄС;
- членство в організаціях системних операторів мереж ENTSO-E (електроенергія) і ENTSO-G (газ), – з урахуванням впровадження принципів *acquis communautaire*, що дозволить підвищити рівень енергетичної безпеки та сприятиме розвитку конкурентних ринків;
- імплементацію норм законів «Про НКРЕКП», «Про ринок електричної енергії», «Про ринок природного газу», що дозволить посилити контроль за ціноутворенням, забезпечуючи баланс інтересів між виробниками, споживачами та державою;
- становлення конкурентного на базі ліберальних цінностей, ринкового ціноутворення та прозорого й ефективного державного регулювання за принципами ЄС;
- удосконалення підзаконних нормативно-правових актів для забезпечення

ефективного функціонування ринку природного газу в частині покращення системи оподаткування видобутку вуглеводнів України;

- гарантування енергетичної незалежності завдяки створенню стратегічного резерву: нафти та нафтопродуктів за 90-денним стандартом, природного газу на базі українських ПСГ, ядерного палива з урахуванням диверсифікації його постачальників, вугілля з урахуванням потреб теплової генерації;

- прийняття нової редакції Кодексу про надра, а також нових Правил розробки родовищ нафти та газу;

- продовження роботи з поліпшення Україною умов імпорту природного газу з ЄС шляхом скасування бар'єрів для приватних компаній та розвитку оптової торгівлі газом;

- прискорення реалізації проектів з модернізації української ГТС за підтримки міжнародних фінансових інститутів і її трансформація, відповідно до принципів і вимог Третього енергетичного пакету;

- завершення впровадження програми корпоративного управління НАК «Нафтогаз України» з метою створення цілісної структури управління незалежної від політичного впливу компанії;

- продовження розвитку відновлювальної енергетики, потенціал якої надасть змогу в майбутньому підвищити їх частку в загальному виробництві та споживанні електроенергії;

- здійснення заходів на національному та місцевих рівнях з енерго-збереження та енергоефективності; підвищення енергоефективності в секторі виробництва і трансформації енергії, постачанні енергії, системах транспортування та розподілу теплової та електричної енергії; зниження енергоємності в обробній промисловості; скорочення енергоспоживання домогосподарствами та комерційним сектором;

- забезпечення тотального обліку споживання всіх видів енергетичних ресурсів на всьому ланцюгу від «виробника до споживача» шляхом встановлення лічильників;

- складення щорічного та щомісячного прогнозних енергетичних балансів, що оптимізує планування господарської діяльності підприємств енергетичного комплексу.

Таким чином, за результатами дослідження зроблено висновок, що одним з головних факторів економічного зростання кожної країни є рівень забезпечення її енергетичними ресурсами та їх ефективне використання.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено важливе наукове завдання – поглиблення теоретико-методичних засад дослідження впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства в умовах глобальних викликів з подальшою розробкою механізму забезпечення глобальної енергетичної безпеки та обґрунтування ключових напрямів адаптації України до світового енергетичного простору.

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки.

1. Розробка системи чинників світового господарства та глобальних викликів сучасності дало змогу визначити чітку взаємозалежність між ними, що об'єднує їх у парадигму забезпечення глобальної стабільності, у межах якої трансформація будь-якого фактору має наслідки для інших складових. Глобалізація в

цій системі є одним з головних драйверів формування та розповсюдження світових проблем, але, при цьому, глобалізаційні процеси активізують розвиток національних економік, який спрямований на вирішення негативних явищ глобальних викликів. Хронічні дисбаланси, кризи та неузгодженість глобального управління є катализатором розвитку глобальних проблем, що підвищує актуальність питання пошуку механізму забезпечення глобальної безпеки та пріоритетів розвитку світового господарства, реалізація яких зможе стати шляхом вирішення проблем людства.

2. Узагальнення теоретичних підходів дослідження енергетичних ресурсів в умовах глобальних викликів уможливило обґрунтування, що «енергетичні ресурси» стали не тільки відтворенням технологічного та соціального розвитку, а й фактором розвитку економіки країни завдяки ефективному механізму їх виробництва, розподілу та споживання. Визначено, що основні фактори впливу в енергетичній сфері, які мають різну природу з врахуванням основних тенденцій розвитку світового господарства (ресурсні, економічні, науково-технічні, політико-правові, міжнародні) формують сукупність взаємодоповнюючих чинників та загострюють дисбаланс енергетичних ресурсів, що негативно впливає на стабільність у світі.

3. Під час дослідження виявлено, що енергоємність ВВП сьогодні є одним із ключових моніторингових параметрів діагностики впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країн світу, який розкриває взаємозалежність ВВП та виробництва, споживання енергоресурсів. Ідентифіковано, що для виявлення впливу енергетичних ресурсів на економічне зростання країн доцільне використання економіко-математичного моделювання, зокрема кореляційно-регресійного аналізу. Крім того, обґрунтовано, що проведення систематизації країн за трьома групами для наявності однорідної сукупності країн є необхідністю для розробки якісних рекомендації щодо забезпечення енергетичного балансу цих груп країн з урахуванням особливостей їхнього економічного розвитку.

4. Проведений аналіз сучасного стану забезпечення світової економіки енергетичними ресурсами виявив, що енергетична забезпеченість у сучасних умовах глобальних викликів носить диспропорційний характер. Фізична та економічна доступність видобутку енергетичних ресурсів робить країну енергетично незалежною та дає змогу стати впливовим гравцем на світовому енергетичному просторі та встановлювати правила, які роблять інші країни залежними від встановлених норм. Рівномірна енергетична забезпеченість може бути досягнута лише за умов інтенсивного розвитку енергетичних комплексів країн, за рахунок підвищення ефективності використання та споживання енергетичних ресурсів, впровадження новітніх технологій, посилення видобутку нетрадиційних енергоресурсів, розвитку інфраструктури та лібералізації енергетичного ринку. Визначено залежність основних тенденцій розвитку світового енергетичного сектору не тільки від прогнозних даних розвитку світового господарства, а також від заходів та міжнародних законодавчих ініціатив, які сприяють вирішенню проблем людства.

5. Удосконалено організаційно-економічні засади забезпечення глобальної енергетичної безпеки за рахунок розробки концептуальної схеми, яка має бути спрямована на досягнення транспарентності, передбачуваності й стабільності функціонування глобального енергетичного ринку, мобілізацію й визначення цільових орієнтирів спрямування інвестиційних потоків в енергетичну сферу, підвищення енергоефективності економік і створення засад для формування

екологічної безпеки енергетичного сектору, подолання енергетичної бідності певної групи країн світу, а також диверсифікацію світового енергетичного ринку на основі фундаментальних принципів сучасної енергетичної політики: доступності, достатності й допустимості, у межах якої запропоновано систему заходів щодо забезпечення енергетичного балансу країн світу та формування глобальної енергетичної безпеки.

6. За результатами проведеного факторного аналізу виділено 3 стратегії обрання пріоритетів розвитку енергетичного сектору країни залежно від показників економічного розвитку країн. У результаті побудови моделей векторної авторегресії для розвинених країн (США, Японія, Велика Британія, Ізраїль, країни Центральної Європи) виявлено, що в довгостроковій перспективі збільшення імпоротної квоти енергоресурсів може призвести до зниження ВВП на душу населення, тобто рівень енергоємності ВВП та ефективного споживання дає змогу урядам цих країн зосередити свою увагу на побудові політики енергетичної незалежності за рахунок розвитку видобутку власних енергетичних ресурсів та їх енергоефективного споживання промисловістю й населенням. Для країн з перехідною економікою (Північна Корея, країни Східної Європи, Бразилія, Аргентина, Туреччина) встановлено найбільшу взаємозалежність споживання енергетичних ресурсів та енергоємності ВВП. Головним пріоритетом енергетичної політики має стати зниження енергоємності ВВП за рахунок реструктуризації економіки, концентрації на енергоефективному споживанні та інвестування в розвиток видобутку нетрадиційних видів енергетичної енергії та ВДЕ. За результатами розрахунків зроблено висновок, що для країн, які розвиваються (Україна, Білорусь, Грузія, Мексика, Китай, Єгипет, Індія) збільшення обсягів видобутку енергетичних ресурсів на душу населення негативно впливає на енергоємність ВВП та ВВП на душу населення. Це обумовлюється тим, що видобувна галузь є найбільшим споживачем енергетичних ресурсів та має найвищий показник енергоємності. Отже, першочерговим завданням для уряду має стати встановлення мораторію на видобуток енергетичних ресурсів у містах з низькою рентабельністю (низьким рівнем технологій та високим рівнем енергоємності), по-друге, диверсифікація поставок енергетичних ресурсів за рахунок інтеграції до світового енергетичного простору (гармонізації законодавства та менеджменту енергетичного сектору країни), по-третє, підвищення енергоефективності (впровадження нових технологій видобутку, виробництва та споживання) використання енергоресурсів.

7. У дослідженні зроблено оцінку перспектив розвитку використання енергетичних ресурсів в умовах сучасних трендів світового господарства. На основі цього визначено цільові орієнтири залучення інвестицій в ланки забезпечення глобальної енергетичної безпеки, а саме це - розвиток енергозбереження, впровадження більш екологічних й ефективних технологій, використання поновлюваних й альтернативних джерел енергії, підвищення віддачі родовищ, створення та модернізація інфраструктури для транспортування й зберігання енергоносіїв та ін. Доведено, що з метою зниження інвестиційних ризиків і сприяння забезпеченню стійких енергетичних потоків у світовій економіці, необхідна економічно обґрунтована диверсифікація контрактів, що сприятиме зміцненню енергетичної безпеки, підвищенню стійкості до кризових проявів на світовому енергетичному просторі.

8. На основі запропонованої концептуальної схеми формування енергетичної безпеки країни в умовах глобальних викликів ідентифіковано стратегічні пріоритети реформування енергетичної політики України: підвищення рівня диверсифікації джерел постачання та технологій енергетичних ресурсів, створення ринкових механізмів в енергетичному секторі (забезпечення прозорості господарської діяльності, конкуренції та їх демонополізація), інтеграція енергетичного сектору України до енергетичних ринків ЄС та системи європейської безпеки; підвищення енергоефективності та енергозбереження, розвиток відновлювальної та ядерної енергетики, гармонізація та реалізація екологічного законодавства та створення умов для надійного енергозабезпечення та транзиту енергоресурсів територією України.

9. У результаті виявлення основних викликів та завдань в енергетичному секторі України розроблено механізм забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору. Головний канал адаптації є інтеграційний, який вже знайшов своє вираження в межах Угоди про асоціацію з ЄС у вигляді розширення реверсних постачань енергоресурсів з Європи, участі держави у формуванні Східноєвропейського газового хабу, збільшення обсягів підземних газосховищ та їх використання для збереження європейського газу, зростання частки спотових контрактів замість довгострокових, лібералізації вітчизняного ринку газу на основі вимог Третього енергетичного пакету ЄС та інше. Євроінтеграція до енергетичного простору повинна стати напрямком розвитку, але щоб її досягти необхідно провести ряд заходів, що є складовими інтеграційного процесу залучення до глобального енергетичного простору: нормативно-правові; організаційно-інституціональні; стратегічні; інфраструктурні; технологічні; інвестиційні тощо. Перш за все, зараз Україна повинна орієнтуватися на ефективне споживання енергоресурсів, прийняття та виконання належного законодавства, формування прозорості та передбачуваної державної політики та створення привабливого інвестиційного клімату у розвиток ВДЕ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових виданнях іноземних держав:

1. Chychyna O. (2016) Energy policy of Ukraine as a factor of regional cooperation in European Union / O. Chychyna // Journal L'Association 1910 «Sepike», Poitiers, France ; Osthofen, Deutschland ; Los Angeles, USA. – 2016. – № 10. – P. 46-51.

Публікації у наукових фахових виданнях:

2. Чичина О. А. Аналіз взаємовпливу основних показників світового господарства та світового енергетичного ринку в умовах глобалізації / О. А. Чичина // Науковий вісник Чернівецького національного університету : Збірник наукових праць. Економіка 682. – Чернівці : ЧНУ, 2014. – С. 25-30.

3. Чичина О. А. Стан та перспективи розвитку паливно-енергетичного комплексу України в умовах глобалізації / О. А. Чичина // Науковий журнал «Молодий вчений». Випуск № 2 (17). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 130-133.

4. Чичина О. А. Енергетичні ресурси як домінанта формування національної безпеки країни / О. А. Чичина // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – Херсон : Херсонський державний університет, 2015. – С. 25-28.

5. Chychyna O. A. World energy resources: current state and development prospects / О. А. Чичина // Науковий журнал «Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії». Випуск 3 (03) 2016. – Запоріжжя : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 38-41.

6. Чичина О. А. Світовий ринок енергетичних ресурсів : стан та перспективи розвитку / О. А. Чичина // Вісник Одеського національного університету. Серія Економіка. Том 21. Випуск 7-1 (49). 2016 – Одеса : Одеський національний університет імені Мечникова, 2016. – С. 21-25.

7. Чичина О. А. Світовий енергетичний ринок : сучасний стан та тенденції розвитку / О. А. Чичина // Науковий журнал «Причорноморські економічні студії». Випуск 7. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2016. – С. 12-15.

Публікації в інших виданнях:

8. Чичина О. А. Україна на світовому газовому ринку : проблеми та шляхи їх вирішення / О. А. Чичина // Матеріали VIII міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 5 квітня 2013 р.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – С. 245-247.

9. Чичина О. А. Транспортні та енергетичні складові транскордонного співробітництва в системі інтеграційної політики держави / О. А. Чичина // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Російсько-українське порубіжжя : стан та перспективи співробітництва» 17 грудня 2013. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – 206 с. – С. 175-178.

10. Чичина О. А. Влияние энергетических ресурсов на развитие международных отношений (на примере рынка природного газа) / О. А. Чичина, А. В. Журавлев // Материалы XIV Международной научной конференции «Проблемы прогнозирования и государственного регулирования социально-экономического развития». – Минск : НИЭИ Министерства экономики Республики Беларусь, 2013. – С. 89-91.

11. Чичина О. А. Вплив енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства / О. А. Чичина // Матеріали III Міжнародної науково-практичної заочної конференції «Міжнародні відносини в умовах XXI ст. : сучасна теорія і практика». – Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2014. – С. 93-96.

12. Чичина О. А. Міжпаливна конкуренція як фактор забезпеченості глобальної конкурентоспроможності / О. А. Чичина // Стратегія глобальної конкурентоспроможності: соціально-економічний вимір : матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Черкаси, 27 березня 2014 р.). – Черкаси : ЧДТУ, 2014. – Черкаси : ЧГТУ, 2014. – С. 116-119.

13. Чичина О. А. Анализ взаимовлияния показателей мирового энергетического рынка и мирового хозяйства / О. А. Чичина // Матеріали IX міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового

господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 4 квітня 2014 р.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. – С. 355-359.

14. Chichina O. A. The long-held tenets analysis of fast-changing energy world / О. А. Чичина // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасний стан розвитку економічних та інноваційно-інвестиційних процесів в країнах СНД» (м. Одеса, 4-5 квітня 2014 р.). – О. : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 178-183.

15. Чичина О. А. Енергетичні ресурси як чинник забезпечення конкурентоспроможності в умовах глобальної нестабільності / О. А. Чичина // III Міжнародна науково-практична конференція студентів, аспірантів та молодих вчених «Детермінанти сучасного розвитку соціально-економічних систем в умовах глобальної нестабільності» (м. Чернівці, 24 квітня 2014 р.). – Чернівці : ЧНУ, 2014. – С. 72-74.

16. Чичина О. А. Енергетичні ресурси як домінанта формування національної безпеки країни / О. А. Чичина // Економіка, фінанси та управління: проблеми та сучасні шляхи розвитку : матеріали підсумкової міжнародної науково-практичної конференції / ГО «Львівська економічна фундація». – Львів : ЛЕФ, 2015. – С. 25 – 28.

17. Чичина О. А. Енергетична безпека України крізь призму сучасних глобальних тенденцій / О. А. Чичина // Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 4 квітня 2015 р.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 278-280.

18. Чичина О. А. Зелена економіка як запорука соціально-економічного розвитку країни / О. А. Чичина, М. В. Шевцова // Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 4 квітня 2015 р.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 351-354.

19. Чичина О. А. Економічна безпека як фундамент забезпечення національної безпеки країни / О. А. Чичина, Д. Р. Ткачук // Матеріали X міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних економічних відносин» (м. Харків, 4 квітня 2014 р.). – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. – С. 273-275.

АНОТАЦІЯ

Чичина О.А. Енергетичні ресурси як чинник розвитку світового господарства. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України, Харків, 2017.

Дисертація присвячена поглибленню теоретико-методичних засад дослідження впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства та розробці науково-практичних рекомендацій щодо формування глобальної енергетичної безпеки та механізму забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору.

У дисертаційній роботі розроблено систему чинників впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства в умовах глобальних викликів

сучасності; узагальнено теоретичні підходи дослідження енергетичних ресурсів у глобальному економічному середовищі; систематизовано методичні підходи щодо дослідження енергетичних ресурсів у системі складових розвитку світового господарства.

Досліджено сучасний стан забезпечення світової економіки енергетичними ресурсами в умовах існування глобальних викликів; удосконалено концептуальні засади формування енергетичного балансу країн світу в сучасних умовах, а саме розроблено концептуальну схему забезпечення енергетичної безпеки в глобальному та на національному вимірі; проведено факторний аналіз впливу енергетичних ресурсів на економічний розвиток країн в умовах глобалізації.

Визначено тенденції використання енергетичних ресурсів України в умовах глобалізації; ідентифіковано стратегічні пріоритети реформування енергетичної політики України; запропоновано механізм забезпечення енергетичної безпеки країни в контексті її адаптації до світового енергетичного простору.

Ключові слова: глобальні виклики, глобальний енергетичний простір, енергетичний баланс, енергетичні ресурси, механізм забезпечення енергетичної безпеки країни, пріоритети реформування енергетичної політики країни, система чинників розвитку світового господарства.

АННОТАЦІЯ

Чичина О.А. Энергетические ресурсы как фактор развития мирового хозяйства. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – Мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина Министерства образования и науки Украины, Харьков, 2017.

Диссертация посвящена углублению теоретико-методических основ исследования влияния энергетических ресурсов на развитие мирового хозяйства и разработке научно-практических рекомендаций по формированию глобальной энергетической безопасности и механизма обеспечения энергетической безопасности страны в контексте ее адаптации к мировому энергетическому пространству.

В диссертационной работе разработана система факторов влияния энергетических ресурсов на развитие мирового хозяйства в условиях глобальных вызовов современности; обобщены теоретические подходы исследования энергетических ресурсов в глобальной экономической среде; систематизированы методические подходы к исследованию энергетических ресурсов в системе факторов развития мирового хозяйства.

Исследовано современное состояние обеспечения мировой экономики энергетическими ресурсами в условиях существования глобальных вызовов; усовершенствованы концептуальные основы формирования энергетического баланса стран мира в современных условиях, а именно разработана концептуальная схема обеспечения энергетической безопасности в глобальном и на национальном измерении; проведен факторный анализ влияния энергетических ресурсов на экономическое развитие стран в условиях глобализации.

Определены тенденции использования энергетических ресурсов Украины в условиях глобализации; идентифицированы стратегические приоритеты

реформирования энергетической политики Украины; предложен механизм обеспечения энергетической безопасности страны в контексте ее адаптации к мировому энергетическому пространству.

Ключевые слова: глобальные вызовы, глобальное энергетическое пространство, механизм обеспечения энергетической безопасности страны, приоритеты реформирования энергетической политики страны, система факторов развития мирового хозяйства, энергетический баланс, энергетические ресурсы.

ABSTRACT

Chychyna O. A. Energy resources as a factor of world economy development. – Qualification research work as a manuscript.

PhD Thesis in Economics, Specialization 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – V. N. Karazin Kharkiv National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The thesis is concerned with the development of theoretical and methodological framework of energy resources influence on the world economy, scientific recommendations on the formation of global energy security and a mechanism to ensure energy security in the context of its adaptation to global energy space.

For the first time PhD Thesis systematizes the elements of the energy resources influence on the development of the world economy in the conditions of global challenges taking into account the conditions for their use. In addition, the thesis improves the theoretical bases of energy resources as a component of the world economy in the form of a system of influencing factors in the energy sector under the conditions of globalization, and methodological tools for socio-economic diagnostics of the energy resources influence on the world economic development, using economic and mathematical modeling.

The thesis develops a system of influence factors of energy resources on the development of the world economy in terms of global challenges; systematizes theoretical approaches to nature of energy resources in the global economic environment; generalizes the methodical approaches to researching of energy resources as the world economy factors.

The thesis analyzes the current state of world energy resources in the face of global challenges; improves conceptual basis of energy balance of countries, exactly develops the conceptual scheme of energy security in the global and national dimension; conducts a factor analysis of the energy resources influence on economic development in the context of globalization.

The thesis outlines trends of energy resources consumption in Ukraine in the context of globalization; identifies strategic priorities of reforming Ukraine's energy policy; develops the mechanism of energy security in context of its adaptation the global energy space.

Thesis study revealed scientific and practical recommendations on measures to ensure the energy security of Ukraine in the context of its European integration course.

Keywords: global challenges, global energy space, energy balance, energy resources, mechanism of energy security, priorities of energy policy reforming, system factors of the world economy development.

ЧИЧИНА ОЛЬГА АНДРІЙВНА

**ЕНЕРГЕТИЧНІ РЕСУРСИ ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ
СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА**

Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 26.05.2017.
Формат 60x90/16. Обл.-вид. арк. 0,9.
Гарнітура Times. Тираж 100 пр.